

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

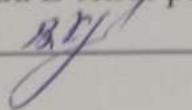
Факультет податкової справи, обліку та аудиту
Кафедра обліку та консалтингу

Затверджено

Вченою радою Факультету

протокол від 09.02. 2022 р. № 2

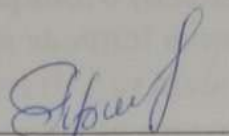
Голова Вченої ради факультету

В.М. Краєвський

Методичні рекомендації
до проведення семінарських занять
з навчальної дисципліни «Професійна етика бухгалтера»
для підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
денної та заочної форми навчання
галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальність 071 «Облік і оподаткування»
освітня програма
«Облік, податковий аудит та бізнес-аналітика»

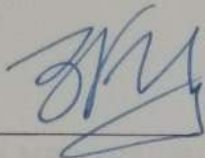
Методичні рекомендації складені на основі робочої програми навчальної дисципліни «Професійна етика бухгалтера», затвердженої Науково-методичною радою Університету 21.10.2021 р. протокол №8.

Укладач

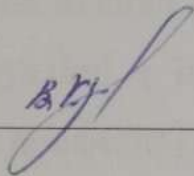

(підпис)

Н.В. Гуріна, доцент, к.е.н.

Рецензенти:

Б.М. Занько, доцент, к.е.н.

В.М. Краєвський, професор, д.е.н.

Розглянуто і схвалено кафедрою бухгалтерського обліку протокол від 18 січня 2022 р. № 5

В.о. завідувача кафедри

(підпис)

О.П. Колісник, доцент, к.е.н.

ЗМІСТ

	стор.
1. Передмова	4
2. Мета і завдання навчальної дисципліни	5
3. Завдання та методичні вказівки для семінарських занять	6
4. Рекомендована література	22

ПЕРЕДМОВА

Курс «Професійна етика бухгалтера» є складовою частиною циклу спеціальних дисциплін, які формують майбутнього висококваліфікованого фахівця.

Знайомство з будь-яким підприємством починається зі звітності. Тому дуже важливо надати користувачам правильну, достовірну інформацію. Інвестори, кредитори та інші представники ділової спільноти використовують для прийняття рішень дані обліку і звітності, спираючись на компетентність їх виконавців. Майбутні фахівці повинні бути ознайомлені з міжнародними правилами етики та їх роллю у підтримці престижності професії, можливими загрозами, а найголовніше шляхами мінімізації професійних ризиків.

Після вивчення курсу студенти повинні **знати**:

- основні принципи професійної етики та порядок їх застосування;
- етичні положення в практичній діяльності з урахуванням конкретних практичних ситуацій;
- відповідальність за порушення принципів професійної етики

А отже, внаслідок вивчення курсу студенти повинні **вміти**:

- застосовувати на практиці основні методи, способи та засоби отримання, зберігання та переробки інформації;
- використовувати норми кодексу етики професійних бухгалтерів в діяльності;
- визначати можливі загрози незалежності та обирати шляхи їх зменшення;
- визначати, користуватись та зберігати конфіденційну інформацію.

2. МЕТА І ЗАВДАННЯ

Метою проведення семінарських занять з навчальної дисципліни «Професійна етика бухгалтера» є формування у студентів цілісної системи знань щодо професійних цінностей і вимог професійної етики бухгалтерів та практичного застосування набутих теоретичних знань і навичок в інтересах суспільства та професії.

Основними завданнями семінарських занять з дисципліни «Професійна етика бухгалтера» є:

- вивчення фундаментальних принципів етики професійного бухгалтера, правил їх застосування згідно з Кодексом професійної етики;
- ознайомлення з напрямками підвищення кваліфікації бухгалтерів;
- дати розуміння про перелік посад, які можуть займати випускники за напрямом «Облік і оподаткування» їх завдання, функціональні обов'язки, професійні знання та кваліфікаційні вимоги до таких працівників;
- розкрити та пояснити місце і основні функції бухгалтера в суспільстві;
- роз'яснити та аргументувати основні вимоги до сучасних професійних бухгалтерів;
- сформулювати уявлення щодо прав, організації праці і відповідальності сучасних професійних бухгалтерів;
- розкрити та пояснити основні вимоги до професійної етики облікового персоналу;
- ознайомити з професійними ризиками бухгалтерів та розглянути заходи по їх усуненню або зменшенню до прийняттого рівня.

Опрацьовувати матеріали курсу слід у такій послідовності:

- вивчити теоретичний матеріал;
- ознайомитись із завданнями семінарського заняття;
- виконати завдання до кожної теми та підготуватися до обговорення запропонованих питань.

Під час проведення семінарських занять викладач з'ясовує ступінь закріплення теоретичних знань, практичних навичок і оцінює їх.

3. ЗАВДАННЯ ТА МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДЛЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Модуль 1. Теоретичні та концептуальні засади професійної етики бухгалтера.

Семінарське заняття 1.

Тема: «Професійна етика працівників економічних спеціальностей: виникнення та призначення в суспільстві»

Мета заняття: ознайомлення з історією виникнення та призначенням у суспільстві професійної етики працівників економічних спеціальностей.

Ситуаційні завдання:

Завдання 1.

У ході перевірки контролюючими органами було виявлено помилки в бухгалтерському обліку, які здійснив попередній бухгалтер. Чи несе новий бухгалтер відповідальність за скоєні правопорушення попередником?

Розв'язок:

Існує думка, що бухгалтер (головний бухгалтер) в силу своєї посади зобов'язаний перевірити бухгалтерську документацію, яка залишилася після попередника. Водночас такий обов'язок не передбачений діючим законодавством. Разом із тим внутрішніми документами підприємства (наприклад, посадовою інструкцією) може встановлюватися обов'язок нового бухгалтера перевірити достовірність фінансової та податкової звітності при вступі на посаду.

Відповідальним за організацію бухгалтерського обліку є власник або керівник підприємства. Фінансову звітність підписують керівник і бухгалтер підприємства. Таким чином, якщо у звітності минулих періодів недостовірно відображені будь-які дані, то відповідальність за це несуть особи, які склали та підписали ці документи.

Завдання 2.

Керівництво підприємства-замовника вимагає від аудитора видати безумовно-позитивний висновок, погрожуючи звернутись до Аудиторської палати із скаргою на неналежне проведення аудиту. Яке рішення повинен прийняти аудитор? Які повноваження Аудиторської палати в даній ситуації?

Завдання 3.

Аудитор, у якого підписаний договір на довгострокове обслуговування, не отримав оплату за проведену в минулому році перевірку. Він поставив умови, якщо робота не буде оплачена, він не почне перевірку бухгалтерської звітності за поточний рік. Клієнт відповів, що результати перевірки за цей рік мають критичне значення, оскільки у випадку невчасного отримання висновку або отримання негативного висновку фірма не зможе отримати додаткове фінансування. Після здійснення перевірки за цей рік аудитор отримає свою оплату за два роки. Як дані обставини можуть вплинути на об'єктивність думки аудитора?

Завдання 4.

Бухгалтер підприємства, що перевірялось попросив зробити копії робочих документів аудитора, щоб на наступний рік підготувати необхідну інформацію. Як даний факт може вплинути на якість майбутньої аудиторської перевірки?

Завдання 5.

Підприємство А, яке перевірялось аудитором, запропонувало офіс в оренду за дуже вигідними умовами. Чи можна надалі надавати послуги з аудиту підприємству А?

Питання для обговорення:

1. Що таке етика?
2. Чи тотожні, на вашу думку, поняття «етика» та «мораль»? Аргументуйте.
3. Чи тотожні, на вашу думку, поняття «етика» та «професійна етика»? Аргументуйте.
4. За якої умови зростає суспільна довіра до особи, яка надає професійні послуги?
5. Що таке, на вашу думку, етична проблема та етична поведінка?
6. Чому професіоналам потрібен Кодекс етичної поведінки?
7. Які склалися умови для виникнення та розвитку етики як науки в цілому та професійної етики зокрема?
8. Який взаємозв'язок етики з іншими науками?
9. Які соціальні функції виконують морально-професійні кодекси?
10. Як класифікується професійна етика?
11. На що, на вашу думку, спрямовані всі види професійної етики?
12. Наведіть приклади кількох особливостей етики різних професій.
13. Які об'єкти професійної етики ви знаєте? Наведіть приклади.
14. Що таке, на вашу думку, «моральна оцінка»?

Тема: «Нормативно-правове регулювання професійної етики бухгалтерів. Кодекс професійної етики бухгалтера»

Мета заняття: ознайомитися з міжнародними стандартами освіти професійних бухгалтерів та вітчизняним і зарубіжним досвідом використання принципів професійної етики бухгалтера.

Ситуаційні завдання:

Завдання 1

На підприємстві призначили нового головного бухгалтера. Проводячи аналіз окремих бухгалтерських рахунків та операцій, бухгалтер виявив факти фальсифікації та підробки бухгалтерських документів, а також випадки зберігання значних сум неоприбуткованої готівки.

Проаналізуйте ситуацію та дайте обґрунтовані відповіді на питання:

Які дії згідно Кодексу етики слід вчинити бухгалтеру?

Чи повинен бухгалтер в цьому випадку дотримуватись принципу конфіденційності?

Розв'язок:

1) Розбіжності в поглядах стосовно правильного розв'язання бухгалтерських та етичних проблем, як правило, мають бути обговорені та врегульовані в межах організації.

Спочатку бухгалтеру необхідно обговорити дану ситуацію із безпосереднім керівником. Якщо виявиться, що безпосередній керівник утягнутий у конфлікт, бухгалтер повинен звернутися з цією проблемою до управлінського персоналу вищого рівня.

Якщо ситуація так і не вирішилась після того, як усі можливості її розв'язання на внутрішніх рівнях вичерпано, бухгалтер у крайньому випадку може не мати іншої альтернативи, як відмовитися від виконання завдання та подати доповідну з інформацією про це відповідному представникові організації.

2) В цьому випадку бухгалтер, згідно із законодавством, зобов'язаний розкривати конфіденційну інформацію для повідомлення відповідних державних органів про виявлені порушення законодавства. Дане розкриття інформації є як професійним обов'язком, так і правом професійного бухгалтера.

Завдання 2

Аудитор та інші працівники аудиторської фірми володіють акціями підприємства А. Директор підприємства А володіє контрольним пакетом акцій підприємства Б. Чи може аудитор проводити перевірку на підприємстві Б. Обґрунтуйте, чи існує вплив на незалежність думки аудитора?

Завдання 3

Аудиторська фірма купує необхідні матеріали та обладнання у підприємства Б, яке замовило послуги з аудиту. В яких випадках доцільно відмовитись від надання таких послуг?

Завдання 4

Аудиторська фірма надає послуги з ведення обліку підприємству А. Які обмеження існують у подальшій співпраці між цими фірмами?

Питання для обговорення:

1. Яка мета та завдання Міжнародної Федерації бухгалтерів?
2. Хто розробив Кодекс етики професійних бухгалтерів і аудиторів та коли?
3. Які потреби суспільства лягли в основу розробки кодексу етики професійних бухгалтерів?
4. Яким шляхом здійснюється служіння інтересам суспільства Міжнародною Федерацією бухгалтерів?
5. Яким шляхом Міжнародна Федерація бухгалтерів робить внесок в ефективне функціонування міжнародної економіки?
6. Який склад Міжнародної Федерації бухгалтерів і хто її представляє?
7. Хто керує Міжнародною Федерацією бухгалтерів?
8. Хто входить до складу Правління Міжнародної Федерації бухгалтерів?
9. Рада і Правління — це один і той самий орган? Якщо ні, то чим вони відрізняються?
10. Які існують Ради Міжнародної Федерації бухгалтерів?
11. Які функції покладено на Раду з Міжнародних стандартів аудиту та надання впевненості?

Семінарське заняття 2

Тема: «Основні принципи професійної етики та поведінки бухгалтера. Права, обов'язки, функції та відповідальність бухгалтера».

Мета заняття: засвоїти фундаментальні принципи професійної етики.

Ситуаційні завдання:**Завдання 1.**

На підприємстві Б бухгалтер необґрунтовано списав основні засоби (принтер і ноутбук, вартість яких дорівнює 35 тис. грн). Які було порушено фундаментальні засади?

Розв'язок:

У даній ситуації порушуються такі фундаментальні принципи як:

- об'єктивність – списання основних засобів здійснював для власної вигоди;
- чесність – бухгалтер не є відвертим у своїй професійній діяльності, веде справи не справедливо і не правдиво;
- професійна поведінка – бухгалтер порушує нормативних актів; не є чесним та правдивим, перебільшує свої можливості.

Завдання 2

Бухгалтера на підприємстві «Мрія» прийняли на початку минулого місяця на роботу, з посадовою інструкцією не ознайомили, у зв'язку з відсутністю можливості її роздрукувати (так вже минав другий місяць роботи). Головний бухгалтер часто половину своїх обов'язків перекладала на плечі підлеглого. Якої помилки припустився бухгалтер? Як варто вчинити у даній ситуації?

Розв'язок:

Бухгалтер припустився помилки у тому, що почав працювати без ознайомлення з посадовою інструкцією під розписку із зазначенням дати ознайомлення. Йому варто вимагати свою посадову інструкцію, в якій прописані його обов'язки, права, відповідальність, оклад, премія та інше. І потім він має право не виконувати ті обов'язки, які не прописані в його інструкції.

Завдання 3

В аудиторській фірмі замовили послуги оцінки вартості майна. Якщо у цієї ж фірми замовлять послуги аудиту, чи будуть наведені нижче застережні заходи ефективними для уникнення загроз порушення принципів професійної етики:

- залучення до оцінки додаткового професійного бухгалтера, який не приймав участь в аудиті;
- отримання письмового підтвердження підприємства щодо відповідальності за результати роботи, виконаної аудиторською фірмою.

Завдання 4

Аудитор обговорює із своїм колегою ще не оприлюднений баланс одного із замовників. Чи порушує він при цьому зобов'язання збереження таємниці?

Завдання 5

Під час проведення аудиторської перевірки акціонерного товариства аудитори встановили, що річна інвентаризація перед складанням фінансової звітності за поточний рік не проводилася, а проведені протягом звітного року інвентаризації товарно-матеріальних цінностей та грошових коштів оформлені неякісно і з порушеннями чинних вимог. Аудитори запропонували організувати інвентаризацію під час аудиторської перевірки, оскільки програмою аудиту така процедура була передбачена і погоджена із замовником. Чи правомірна вимога аудитора?

Питання для обговорення:

1. Яких фундаментальних принципів повинен дотримуватись професійний бухгалтер (аудитор)?
2. Дайте визначення принципу «чесність».
3. Дайте визначення принципам «професійна компетентність» та «належна ретельність».
4. Дайте визначення принципу «конфіденційність».
5. Дайте визначення принципу «об'єктивність».
6. Дайте визначення принципу «професійна поведінка».
7. Які ви знаєте загрози для дотримання фундаментальних принципів професійних бухгалтерів (аудиторів)?
8. Що таке загроза власного інтересу?
9. Що таке загроза власної оцінки?
10. Що таке загроза захисту?
11. Що таке загроза особистих стосунків?
12. Що таке загроза тиску?
13. Які дві групи застережних засобів ви знаєте?
14. Які ви знаєте застережні заходи, розроблені професійними організаціями, законодавчими чи регуляторними органами?
15. Що розглядається при офіційному чи неофіційному розв'язанні конфлікту професійним бухгалтером?
16. Які основні потреби повинні бути задоволені в цілях бухгалтерської професії?
17. Назвіть фундаментальні принципи, яких потрібно дотримуватись для досягнення цілей бухгалтерської професії?

Семінарське заняття 3

Тема: «Логіка та етика професійних суджень бухгалтера».

Мета заняття: засвоїти права, обов'язки, функції та відповідальність бухгалтера.

Ситуаційні завдання:

Завдання 1

На підприємстві «Веселка» керівник під час зустрічі із бухгалтером, за межами офісу передав папку із показниками фінансового стану для засідання інвесторів, власників та попросив

подати інформацію про фінансово – господарський стан підприємства, ту яку він надав, а не ту яку підготував бухгалтер. Як повинен вчинити бухгалтер в даній ситуації?

Розв'язок:

Бухгалтер має право не виконувати прохання свого керівника, адже від нього вимагають:

- порушувати етичні норми й стандарти своєї професії;
- порушувати потреби заінтересованих користувачів в достовірній інформації;
- порушувати законодавство.

Бухгалтеру варто сказати керівникові, що дане прохання не може бути виконане так, щоб уникнути конфлікту. Якщо в ході розвитку подій ситуація не вирішиться і загостриться, то варто звільнитися.

Завдання 2

Щоб узяти в банку кредит, організація звернулася до свого аудитора з проханням виступити в якості поручителя. Який вид загроз порушення принципів етики пов'язаний з даною операцією?

Завдання 3

Аудиторська фірма "Пошук" створена три роки тому. З тих пір вона розширилася, має мережу філій. Фірма надає аудиторські послуги, але, як правило, додатково організує консультації з питань оподаткування, причому ці консультації перевищують частку аудиторських послуг у загальній роботі. В яких ситуаціях можливе порушення принципів об'єктивності та незалежності працівниками аудиторської фірми?

Завдання 4

Аудиторська фірма "Пошук" створена три роки тому. З тих пір вона розширилася, має мережу філій. Фірма надає аудиторські послуги, але, як правило, додатково організує консультації з питань оподаткування, причому ці консультації перевищують частку аудиторських послуг у загальній роботі. В яких ситуаціях можливе порушення принципів об'єктивності та незалежності працівниками аудиторської фірми?

Питання для обговорення:

1. Що, на Вашу думку, слід розуміти під терміном «професійне судження бухгалтера»?
2. Вкажіть завдання та обов'язки бухгалтера.
3. Яким документом регламентуються обов'язки бухгалтера.
4. Посадова інструкція бухгалтера.

Модуль 2. Професійна етика для облікових працівників.

Семінарське заняття 4

Тема: «Етика професійних бухгалтерів-практиків (аудиторів)».

Мета заняття: засвоїти принципи професійної етики бухгалтерів-практиків (аудиторів).

Ситуаційні завдання:

Завдання 1

Підприємство «Кадилах» найняло аудиторську фірму «Алексія» для проведення аудиторської перевірки фінансових звітів. В процесі проведення перевірки аудитор знайшов достатню кількість порушень та в результаті склав умовно-позитивний висновок з фундаментальною незгодою. Керівництво підприємства «Кадилах» не погоджується з висновком аудитора і подає позов до суду та скаргу на аудиторську фірму до Аудиторської Палати України з вимогою звільнити або у крайньому випадку оштрафувати аудиторську фірму. Що повинна зробити аудиторська фірма в цьому випадку? Чи є правомірними дії підприємства «Кадилах»?

Розв'язок:

В даній ситуації дії підприємства «Кадилах» є неправомірними. Підприємство «Кадилах» подало позов до суду та скаргу в Аудиторську Палату необґрунтовано, адже аудитор під час

аудиторської перевірки знайшов достатню кількість порушень, на основі яких результаті склав умовно-позитивний висновок з фундаментальною незгодою. Аудиторська Палата України, в свою чергу, до якої надійшла скарга, розглядає її. В цей час аудиторська фірма надає Аудиторській Палаті України робочі документи, зібрані в результаті перевірки підприємства «Кадилах», які є доказом правомірності дій аудитора. Тобто аудиторська фірма надає докази, які підтверджують дотримання аудитором правил і норма проведення аудиторської перевірки та неправомірність дій керівництва підприємства «Кадилах».

Завдання 2

Працівник аудиторської фірми або його найближчий родич отримують, наприклад у спадщину, подарунок або іншим чином частку підприємства А. Які застережні заходи необхідно вжити для усунення загрози чи зменшення її до прийнятного рівня, якщо аудиторську фірму просять провести аудит на підприємстві А?

Завдання 3

Під час проведення аудиторської перевірки один із працівників клієнта, натякав аудиторіві про факти шахрайства на підприємстві; інший скаржився аудиторіві з тієї самої причини. Чи може аудитор ці обставини сприймати як свідчення про можливість того, що фінансові звіти містять суттєві викривлення внаслідок шахрайства? Як такі свідчення вплинуть на хід аудиту?

Завдання 4

Страхова компанія запропонувала аудиторській фірмі стати її аудитором. Однак серед персоналу цієї фірми немає фахівців зі страхової діяльності. Чи може фірма прийняти цю пропозицію? Які принципи професійної етики порушуються, яких застережних заходів слід вжити?

Завдання 5

У додаток до запиту про письмове підтвердження до основних постачальників клієнта щодо стану розрахунків аудитор усно звернувся з запитом про підтвердження. Чи не порушив аудитор етичних вимог під час збору аудиторських доказів? Чи отримана інформація може бути використана як аудиторський доказ?

Завдання 6

У ході перевірки мало місце суттєве обмеження її обсягу, в результаті чого аудитор не отримав необхідних доказів. Крім того, проти підприємства порушено судову справу з приводу невиконання договірних зобов'язань перед постачальником. Розмір компенсації збитків за позовом може суттєво вплинути на фінансовий стан клієнта. Які загрози виникають при висловленні думки аудитора, яких застережних заходів слід вжити?

Завдання 7

Проведення аудиторських перевірок підприємства одними і тими ж працівниками аудиторської фірми може спричинити загрозу особистих стосунків внаслідок багаторічної співпраці з бухгалтерами. Від яких чинників залежатиме значущість загроз?

Питання для обговорення:

1. Які загрози дотримання принципів для професійних бухгалтерів-практиків ви знаєте?
2. Наведіть приклади обставин, що можуть створювати загрозу власного інтересу та власної оцінки для професійного бухгалтера-практика.
3. Які обставини можуть створювати загрозу захисту та загрозу особистих стосунків?
4. Наведіть приклади обставин, що можуть створювати загрозу тиску на аудитора.
5. Які категорії застережних заходів існують?
6. Поясніть значення термінів «прийняття клієнта» та «прийняття завдання»?
7. Що може бути причиною конфлікту інтересів?

8. Поясніть зміст та призначення другого висновку.
9. Що можуть включати в себе гонорари?
10. Які фактори впливають на значущість загроз власного інтересу стосовно об'єктивності?
11. Що не повинен робити професійний бухгалтер, пропонуючи професійні послуги?
12. Чи має право аудитор приймати подарунки?
13. Чи зобов'язаний аудитор зберігати гроші?
14. Що повинен робити аудитор для уникнення загроз власного інтересу?

Семінарське заняття 5

Тема: «Етика для штатних професійних бухгалтерів»

Мета заняття: розглянути та засвоїти вимоги до професійної етики штатних бухгалтерів.

Ситуаційні завдання:

Завдання 1

На підприємстві «Альфа» головним бухгалтером виявлено заподіяну матеріальну шкоду бухгалтером у минулому місяці, але підлеглий відмовляється визнати вину і нести покарання. Що варто робити головному бухгалтеру?

Розв'язок:

Головному бухгалтеру варто зазначити, що бухгалтер несе матеріальну відповідальність і повинен відшкодувати завдані ним збитки, так як було встановлено:

- наявність дійсної прямої шкоди;
- вина бухгалтера в нанесенні збитку;
- протиправність дій;
- зв'язок між діяльністю бухгалтера та завданою шкодою.

Якщо перелічені дані не спонукають до визнання вини і її відшкодування, то слід повідомити керівництво і подати позов до суду.

Завдання 2

Перерахуйте чинники, від яких залежатиме загроза власного інтересу, якщо працівник аудиторської фірми пішов на роботу бухгалтером до колишнього клієнта. Вкажіть застережні заходи, які необхідно вжити.

Завдання 3

Загроза власного інтересу виникає, якщо працівник аудиторської фірми приймає участь в аудиторській перевірці підприємства, знаючи, що через місяць він піде працювати на це підприємство. Шляхом вживання яких застережних заходів таку загрозу можна зменшити до прийняттого рівня?

Завдання 4

На підприємстві протягом звітного року застосовувалися незвичні умови та положення операцій продажу та поставок, керівник підприємства вимагає від головного бухгалтера вияснити причини. Головний бухгалтер провів опитування персоналу, який займається збутом та маркетингом, юриста підприємства. Які загрози існують на об'єктивність думки аудитора?

Завдання 5

На підприємстві призначили нового головного бухгалтера. Проводячи аналіз окремих рахунків бухгалтерського балансу, новий бухгалтер з'ясував, що торговельне підприємство здійснює нарахування резерву гарантійних ремонтів. Сума створеного резерву на початок і кінець звітного періоду залишається незмінною, а суми на гарантійні ремонти списувались досить суттєві. Бухгалтер поросив, щоб йому передали інформацію попередніх років зі всіх пунктів гарантійного ремонту, на що отримав відмову керівника підприємства. Які дії згідно кодексу етики слід вчинити бухгалтеру?

Питання для обговорення:

1. Які основні потреби повинні бути задоволені в цілях бухгалтерської професії?

2. Дайте визначення потребі «довіра».
3. Що таке професіоналізм бухгалтера?
4. Що ви розумієте під терміном «якість послуг»?
5. Дайте визначення поняттю «конфіденційність».
6. Назвіть фундаментальні принципи, яких потрібно дотримуватись для досягнення цілей бухгалтерської професії?
7. Дайте визначення принципам «чесність» та «об'єктивність».
8. Дайте визначення принципу «професійна компетентність».
9. Дайте визначення принципам «конфіденційність» та «професійна поведінка».
10. Що таке технічні стандарти?
11. Які загрози для штатних бухгалтерів ви знаєте?
12. Дайте характеристику застережним заходам.
13. Назвіть права та обов'язки штатного професійного бухгалтера.
14. Якими нормативними документами повинен керуватись штатний професійний бухгалтер?
15. Які загрози можуть створювати пропозиції винагород та гонорарів?
16. Які заходи повинен вживати штатний професійний бухгалтер для протидії одержання винагороди (подарунків)?
17. Дайте характеристику принципу «належна ретельність».
18. Яку відповідальність несуть штатні професійні бухгалтери за недотримання Міжнародних стандартів та Кодексу етики?
19. Що таке професійна таємниця?

Семінарське заняття 6

Тема: «Етика для облікових працівників державного сектору»

Мета заняття: розглянути та засвоїти вимоги до професійної етики облікових працівників державного сектору.

Ситуаційні завдання:

Завдання 1

Головний бухгалтер лікарні вирішив допомогти своєму знайомому, який працює в сфері продажу лікарських засобів, шляхом закупки медикаментів по завищеним цінам. Бухгалтер, який займається проведенням закупок відмовився допомагати головному бухгалтеру в проведенні закупівлі медикаментів, аргументувавши це нецільовим витрачанням бюджетних коштів, в наслідок чого отримав попередження про звільнення, в разі відмови від допомоги. Як ви розцінюєте дії головного бухгалтера з точки зору професійної поведінки, чи існують загрози дотримання фундаментальних принципів в роботі бухгалтера?

Розв'язок:

В даній ситуації головний бухгалтер не дотримався принципу професійної поведінки, адже своїми спробами нераціональної закупки медикаментів він дискредитує професію бухгалтера та ставить під сумнів свої професійні можливості перебуваючи на керівній посаді. В даній ситуації існує загроза тиску з боку головного бухгалтера на підлеглого бухгалтера, яка проявляється в загрозі звільнення з посади в разі відмови участі в процесі незаконних закупівель. Бухгалтеру в даній ситуації слід відмовитися від участі в проведенні незаконних закупівель та повідомити про ситуацію безпосередньо керівнику установи.

Завдання 2

Головний бухгалтер обговорює з іншими бухгалтером роботу працівників установи, ознаки шахрайства тощо. Чи доречні такі дії? Які наслідки вони можуть мати?

Завдання 3

Бухгалтер організації переконав керівника підприємства звернутися за допомогою до конкретної аудиторської фірми. Крім того, ця фірма проводить аудиторську перевірку організації. Які загрози порушення принципів етики існують з боку бухгалтера і аудитора?

Завдання 4

Щоб мінімізувати ризик маніпуляції з запасами та відображення їхніх залишків у звітності, внутрішній аудитор організовує проведення їх інвентаризації.

У який період найдоречніше проводити інвентаризацію:

- у період між річною інвентаризацією та кінцем звітного періоду?
- на початку наступного звітного періоду?
- до початку річної інвентаризації, яку проводить бюджетна установа?

Питання для обговорення:

1. Якою має бути поведінка працівника державного сектору?
2. Які ви знаєте морально-етичні принципи працівника державного сектору? Дайте їм характеристику.
3. Які основні причини можуть викликати конфлікт інтересів?
4. Що таке професійна таємниця?
5. Які права та обов'язки працівників державного сектору при дотриманні професійної таємниці?
6. Дайте характеристику компетентності та професійного розвитку.
7. Які заходи повинен вживати працівник державного сектору для протидії одержання винагороди (подарунків)?

Семінарське заняття 7

Тема: «Етика поведінки державних службовців».

Мета заняття: розглянути та засвоїти вимоги до професійної етики державних службовців.

Ситуаційні завдання:

Завдання 1

Ревізор розповів своєму колезі-ревізору про грубі порушення у веденні бухгалтерського обліку та складанні фінансової звітності суб'єкта господарювання, який він перевіряв та працівником якого є його дружина. Чи порушуються принципи професійної етики працівниками? Якщо так, то які?

Розв'язок:

Так, у даному випадку були порушені такі принципи професійної етики, як: об'єктивність, конфіденційність та професійна поведінка

Завдання 2

Ревізор домовився з аудиторською фірмою про надання аудитором конфіденційної інформації про клієнта. Які принципи професійної етики порушуються?

Завдання 3

Ревізор, здійснивши перевірку правильності відображення в обліку операцій з грошовими коштами, виявив порушення. Головний бухгалтер запропонувала ревізору гонорар, за умови, що він дозволить виправити помилки за вихідні дні. Якими мають бути дії ревізора?

Завдання 4

Працівником ДС складено програму позапланової перевірки підприємства А, з якою за тиждень до перевірки ознайомився керівник підприємства за домовленістю з співробітником ДС. Метою ревізії було визначення достовірності ведення обліку товарних запасів і основних засобів,

перевірка обґрунтованості списання товарних втрат, перевірка відображення ліквідації основних засобів, перевірка обліку ремонтів. Чи відповідають такі дії працівника ДС кодексу етики?

Завдання 5

Ревізор, що мав проводити планову ревізію в ТОВ «Мрія» з 30.07.20__ р. по 28.08.20__ р. був на відпочинку в липні в санаторії «Поділля», де в одному номері проживав із директором ТОВ «Мрія». Чи порушуються принципи професійної етики працівників ДС? Якщо так, то які?

Питання для обговорення:

1. Який документ узагальнює моральні принципи професійної діяльності державних службовців (далі ДС)?
2. На основі чого був розроблений Кодекс етики ДС?
3. Що є головним завданням Кодексу етики ДС?
4. Якою має бути поведінка ДС?
6. Дайте визначення потребам «довіра», «впевненість» та «повага».
7. Які ви знаєте морально-етичні принципи ДС? Дайте їм характеристику.
8. Що таке «неупередженість»?
9. Дайте характеристику політичного нейтралітету.
10. Які основні причини можуть викликати конфлікт інтересів?
11. Що таке професійна таємниця?
12. Які права та обов'язки ДС при дотриманні професійної таємниці?
13. Дайте характеристику компетентності та професійного розвитку.
14. Які заходи повинен вживати працівник ДС для протидії одержання винагороди (подарунків)?
15. Які складові внутрішнього контролю за дотриманням норм Кодексу етики ДС?
16. Які обов'язки ДС, які є керівниками?

Семінарське заняття 8

Тема: «Етика для працівників державної податкової служби України».

Мета заняття: розглянути та засвоїти вимоги до професійної етики для працівників державної податкової служби України.

Ситуаційні завдання:

Завдання 1

Перевіряючий передав підприємству результати виконаної роботи (акт перевірки) із запізненням на три робочі дні. Крім того, через тиждень результати перевірки були відкликані, мотивуючи тим, що її проводив недосвідчений працівник, який не має достатнього досвіду і він припустився помилки. Керівник ДПС особисто вибачився перед директором підприємства. Чи порушуються принципи професійної етики працівників ДПС, якщо так, то які?

Завдання 2

Під час планової перевірки у ТОВ «Україна» виникли розбіжності з питань правильності нарахування та сплати податків. Інспектор підрахувала усі санкції, передбачені законодавством (недоїмка, пеня, штраф), що склали значну суму. Керівник запропонував встановити винагороду, виходячи із суми, яка не буде сплачена до бюджету завдяки дозволу інспектора на виправлення помилок. Чи може інспектор погодитись на такі умови? Обґрунтуйте.

Завдання 3

Працівник Державної податкової служби України займався підприємницькою діяльністю, пізніше директором підприємства стала його дружина. Чи порушуються принципи професійної етики працівників ДПСУ? Якщо так, то які?

Завдання 4

Необхідно пов'язати поняття з їх визначенням.

Дані для виконання:

Поняття: державний контроль, відомчий контроль, аудиторський контроль, внутрішньогосподарський контроль. Визначення:

1) Контроль, що здійснюється незалежними спеціалізованими аудиторськими фірмами за діяльністю підприємств усіх форм власності.

2) Контроль, що здійснюється міністерствами, комітетами й іншими органами державного управління за діяльністю підвідомчих їм підприємств, організацій і установ.

3) Контроль, що здійснюється на підприємствах, в організаціях і фірмах їх керівниками і фахівцями, а також штатними контролерами-ревізорами.

4) Контроль, що здійснюють вищі органи законодавчої і виконавчої влади, а також державні органи управління і спеціалізованого контролю.

Завдання 5

Необхідно пов'язати назву принципу з його визначенням.

Дані для виконання:

Принципи: правомірність, правова впевненість та рівність перед законом.

а) передбачає правильне застосування законів, гарантію бездоганності адміністративних процедур та добросовісності працівників, а також чітке обґрунтування рішень за скаргами та апеляціями платників податків;

б) означає належну оперативність розгляду справ (своєчасну підготовку та видачу платникам податків передбачених законодавством довідок, посвідчень, інших документів) та усвідомлене ставлення до своїх повноважень у відносинах з платниками податків;

в) передбачає зрозумілість та визначеність у проведенні податкової політики та гарантії єдиного підходу до виконання функціональних обов'язків.

Питання для обговорення:

1. Дайте характеристику особливостям професійної етики працівників ДПСУ.
2. Які основні етапи діяльності працівника ДПСУ ви знаєте?
3. Назвіть мету та завдання професійної етики працівника ДПСУ.
4. Які основні етичні вимоги суспільства до працівників ДПСУ?
5. Якими нормативними документами регламентується етика працівника ДПСУ як державного службовця?
6. Які права та обов'язки мають працівники ДПСУ?
7. Який документ узагальнює моральні принципи професійної діяльності працівників ДПСУ?
8. Яку відповідальність несуть працівники ДПСУ за недотримання положень Кодексу етики податківця?
9. Які дії не має право здійснювати працівник ДПСУ як державний службовець?
10. Назвіть та охарактеризуйте принципи етики працівника ДПСУ.
12. Яка різниця у здійсненні внутрішнього та громадського контролю за дотриманням принципів етики працівника ДПСУ?
13. Що означає «Громадська хартія»?
14. Перерахуйте і дайте коротку характеристику загальним та спеціальним моральним якостям працівників ДПСУ.
15. Чи є особливі вимоги до особистого життя податківця?
16. Які основні причини можуть викликати конфлікт інтересів?
17. Що таке професійна таємниця?
18. Якою має бути поведінка працівника ДПСУ?

Семінарське заняття 9
Тема: «Професійні ризики бухгалтера».

Мета заняття: навчитися визначати професійні ризики бухгалтера та розглянути заходи по їх усуненню або зменшенню до прийняттого рівня.

Ситуаційні завдання:

Завдання 1

Необхідно пов'язати поняття з їх визначенням.

Дані для виконання:

1	Ризик формування Наказу про облікову політику	а	Пов'язаний з не розробленістю або недостатньою розробленістю графіку документообороту, неналагодженість зв'язків між підрозділами, що викликає затримку відображення в обліку господарських операцій, які відбулися, та вчасну передачу зведеної інформації управлінському персоналу для прийняття рішень
2	Ризик допущення помилок при розробці Положення про бухгалтерську службу	б	Необґрунтований вибір форми організації та ведення обліку, що може викликати виникнення додаткових витрат, збільшення ступеня інформаційного ризику та ризику відповідальності перед користувачами бухгалтерської звітності (наприклад, недотримання принципу економічної доцільності при автоматизації обліку на підприємстві, залучення для ведення бухгалтерського обліку низько кваліфікованих суб'єктів підприємницької діяльності, які надають такі послуги, вибір застарілого програмного забезпечення з бухгалтерського обліку, недостатній рівень економічної безпеки даних при комп'ютеризації обліку та інше)
3	Ризик неналежної організації документообороту	в	Пов'язаний з помилками та нечітким формулюванням положень Наказу про облікову політику, що мають двояке трактування однієї і тієї ж самої позиції та створюють підставу для вибору методу обліку, а не суворому дотриманню визначених положень; не здійснення перегляду методик обліку, які є нераціональними на новому етапі розвитку підприємства, що може призвести до викривлення та неповноти облікової інформації
4	Ризик вибору форми організації та ведення бухгалтерського обліку	г	Ймовірність понесення втрат (збитків) підприємством в наслідок некваліфікованих дій або бездіяльності суб'єкта підприємницької діяльності, який займається веденням бухгалтерського обліку на договірних умовах
		д	Ймовірність збоїв у роботі підприємства, викликана незабезпеченістю ланки управління необхідною та вчасною інформацією для прийняття рішень, а також нечіткому визначенні у Положенні про бухгалтерську службу прав, обов'язків, відповідальності облікових працівників та їх порядку підпорядкування керівництву та іншим підрозділам

Завдання 2

Необхідно пов'язати поняття з їх визначенням.

Дані для виконання:

1	Ризик формування та представлення фінансової	а	Відсутність можливості у підприємства розраховатися за своїми зобов'язаннями із-за розбалансованості у часі
---	--	---	---

	звітності		надходжень та витрачань грошових коштів, викликаних навмисними або ненавмисними діями бухгалтера, появою нових зобов'язань перед третіми особами, що виникли внаслідок професійної діяльності або бездіяльності облікового персоналу
2	Ризик неплатоспроможності	б	Ймовірність понесення втрат в результаті неповноти, недостовірності, інформації, неточності, несвоєчасності, неоперативності та незрозумілості інформації, на основі якої приймаються рішення керуючою ланкою підприємства або іншими користувачами (контрагентами)
3	Ризик банкрутства	в	Ймовірність понесення втрат (збитків) підприємством в результаті некваліфікованого здійснення професійної діяльності, допущення помилок, бездіяльності або навмисних порушень бухгалтером (за умов відсутності окремого відділу) або працівниками бухгалтерської служби підприємства
4	Інформаційний ризик	г	Ймовірність понесення значних збитків, що призводить до банкрутства суб'єкта господарювання, спричинена неправильним вибором способу інвестування капіталу, нездатністю підприємства розраховуватися за зобов'язаннями, повною втратою власного капіталу в результаті прийняття рішень на основі випадково недостовірної чи навмисно фальсифікованої облікової інформації
		д	Полягає в недотриманні вимог законодавства щодо розкриття у звітності достовірної інформації про стан та результати діяльності підприємства; може бути пов'язаний маніпуляцією даних та викривленням інформації, що надається користувачам

Завдання 3

Необхідно пов'язати поняття з їх визначенням.

Дані для виконання:

1	Ризик прийняття управлінських рішень	а	Пов'язаний з недотримання контрагентами положень договорів постачання, реалізації продукції, надання робіт та послуг, а також вимог законодавства щодо ведення підприємницької діяльності
2	Стратегічний ризик	б	Ймовірність понесення втрат/збитків як працедавцем (суб'єктом господарювання), так і найманою особою (працівником бухгалтерської служби), за результатами роботи бухгалтера та негативним впливом її наслідків на діяльність третіх осіб, які є користувачами бухгалтерської звітності; порушення бухгалтером вимог законодавства при веденні фінансового, податкового обліку, складанні та поданні звітності, нарахуванні та сплаті податків, використанні бюджетних коштів тощо
3	Юридичний ризик	в	Є результатом недостатньої кваліфікації працівників, їх недбалого ставлення до виконання своїх обов'язків, неправильної організації роботи в частині розподілу обов'язків, виконання роботи з великим обсягом даних, морально-психологічний стан працівника, невідповідність темпераменту виконавця обліковій роботі, напружений психологічний клімат в колективі бухгалтерської служби

4	Ризик відповідальності	г	Відсутність альтернативних варіантів при прийнятті управлінських рішень, викликаних неналагодженою роботою бухгалтерської служби, невчасним отримання облікової інформації, її неповнотою
		д	Неправильний вибір стратегічного розвитку підприємства, викликаний невідповідністю програми стратегії та ресурсного потенціалу для досягнення поставлених цілей, що виникла в результаті неповноти та недостовірності інформації, представленої бухгалтерською службою підприємства

Завдання 4

Необхідно пов'язати поняття з їх визначенням.

Дані для виконання:

1	Локальний ризик	а	Вірогідність понесення суб'єктом господарювання втрат набагато більших за своїм обсягом від запланованого доходу (виникає загроза банкрутства підприємства), спричинена діями бухгалтера
2	Наскрізний ризик	б	Ступінь ризику в межах якого діяльність підприємства зберігає економічну доцільність та при підвищенні професійного ризику облікових працівників зростає ймовірність понесення втрат в розмірі величини очікуваного доходу від діяльності
3	Помірний ризик	в	Можливість виникнення втрат понад величину очікуваних доходів, але не в катастрофічних розмірах для підприємства (причинами можуть бути масштабні порушення бухгалтером податкового законодавства, висування судових позовів до підприємства, викликаних наслідками професійної роботи працівників бухгалтерської служби та інше)
4	Критичний ризик	г	Допущення помилки або здійснення порушень бухгалтером, які викривляють облікову інформацію на локальному рівні та не здійснюють вплив на достовірність бухгалтерської звітності (наприклад, помилка чи описка у договорі щодо строків та порядку розрахунків)
		д	Вірогідність викривлення показників бухгалтерської звітності, викликана помилками та порушеннями бухгалтера у первинних документах, регістрах обліку, відповідних розрахунках тощо

Питання для обговорення:

1. Що є об'єктом професійного ризику бухгалтера?
2. Назвіть суб'єктів професійного ризику бухгалтера?
3. Перерахуйте види професійних ризиків бухгалтера.
4. Вкажіть елементи організації бухгалтерського обліку щодо регулювання ступеня професійного ризику бухгалтера.
5. Суть елементу «Підбір персоналу».
6. Суть елементу «Розрахунок ступеня професійного ризику бухгалтера».
7. Суть елементу «Укладання договору про професійну відповідальність».
8. Перерахуйте методи управління професійними ризиками бухгалтера.

9. Перерахуйте та дайте характеристику професійних ризиків працівників бухгалтерської служби підприємства.

ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ

1. Етика у бізнесі.
2. Принципи Кодексу професійної етики.
3. Види відповідальності професійного бухгалтера-практика (аудитора).
4. Процеси виявлення помилок та шахрайства в аудиті.
5. Етика професійного бухгалтера в глобальному середовищі.
6. Етика професійного бухгалтера: актуалізація проблеми.
7. Професійні Бухгалтери. Професійна етика. Етичні ситуації. Ситуативна Етика.
8. Глобальний кодекс етики професійного бухгалтера.
9. Професійна етика як складова навчального процесу.
10. Інновації у навчанні та тестуванні етичних норм.
11. Структурні елементи навчання професійної етики.
12. Професійні цінності та етика в Україні.
13. Дотримання етичних норм у бізнесі.
14. Професійні бухгалтери малого та середнього бізнесу і етика.
15. Кодекс етики в бухгалтерської професії.
16. Дотримання етичних норм професійного бухгалтера у банківському бізнесі.
17. Етичні аспекти тендерних процедур на українському ринку.
18. Реальний бізнес і етика професійного бухгалтера.
19. Етика професійного бухгалтера-практика (аудитора): практичний аспект.
20. Роль професійного бухгалтера-практика (аудитора): практичний аспект, досвід інших країн.
21. Професійна етика професійного бухгалтера-практика (аудитора) в реаліях українського бізнесу.
22. Роль професійного бухгалтера-практика (аудитора) в системі підвищення сталості компанії.
23. Кодекс етики і роль професійних організацій та регуляторних органів.
24. Роль держави в становленні етичних норм та професійних об'єднань в становленні етичних норм.
25. Професійна етика на фондовому ринку України.
26. Етичні вимоги до професії аудитора.
27. Інтегрування етики в управління та практику обліку.

4. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

4.1. Основна

1. Бралатан В.П., Гуцаленко Л.В., Здирко Н.Г. Професійна етика: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 252с.
2. Вигівська І.М. Сутність і класифікація професійних ризиків облікового персоналу. Вісник ЖДТУ. 2010. № 4 (54). С. 40-43.
3. Вигівська І.М. [Професійні ризики бухгалтера та їх вплив на організацію бухгалтерського обліку](http://www.stattionline.org.ua/ekonom/60/7905-profesijni-riziki-buxgaltera-ta-ix-vpliv-na-organizaciyu-buxgalterskogo-obliku.html). Житомир, 2010. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.stattionline.org.ua/ekonom/60/7905-profesijni-riziki-buxgaltera-ta-ix-vpliv-na-organizaciyu-buxgalterskogo-obliku.html>
4. Глянцева О. І. Професійні ризики в роботі бухгалтера і методи їх усунення. Проблеми обліку, контролю та аналізу в економіці України : тези доповідей V Студентської наукової конференції (зі статусом наукової), Львів, 18–19 жовтня 2012 року. Частина 1. Національний університет "Львівська політехніка", Інститут економіки і менеджменту, Кафедра обліку та аналізу. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2012. С. 50–51.
5. Давидов Г.М., Шалікова Н.С. Облікова політика: навч. посіб. Київ : Знання, 2010. 479 с.
6. Гуріна Н.В. Формування облікової політики підприємства щодо витрат і доходів. Науковий журнал «Бізнес інформ». 2015. № 8. С. 194 – 199.
7. Гуріна Н.В., Блищик Л.В. Вплив професійного судження бухгалтера на якість фінансової звітності підприємства [Електронний ресурс]. Інфраструктура ринку. 2018. №24. Режим доступу до ресурсу: <http://www.market-infr.od.ua/uk/24-2018>, С.405-411.
8. Гуріна Н.В., Дойонко А.М. Застосування професійного судження бухгалтера в умовах ринкової економіки: вітчизняний та міжнародний досвід. Економічний вісник. 2018. № 11.
9. Гуріна Н.В., Коротаєва І.Р. Професійні ризики бухгалтера: сутність та методи їх усунення. Трансформація фінансової системи та обліку в умовах інноваційної глокалізації національної економіки : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Одеса: Одеський торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету. 25-26 жовтня 2018. С. 112 – 113.
10. Гуріна Н.В., Любченко В.С. Особливості професійної етики бухгалтера. Трансформація фінансової системи та обліку в умовах інноваційної глокалізації національної економіки : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Одеса: Одеський торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету. 25-26 жовтня 2018. С. 119 – 121.
11. Гуріна Н.В., Бабак А.М. Професійна етика бухгалтера як складова стратегії розвитку економіки. Young scientists' view of modern science:proceedings of 36th International Scientific Conference (Boston, Nov 30,2018)-Boston: «Lulu Press.Inc», 2018. С.18-21.
12. Гуріна Н.В., Левіна Д.О. Принципи та загрози незалежності аудиторів. Економічне майбутнє України очима молодих дослідників : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (30 листопада 2018 р.). Київ. 2018. С. 32 – 34.
13. Економічна енциклопедія: У 3 т, / Ред. кол.: С. В. Мочерний (відп. ред) та ін. Київ: ВЦ Академія. 2000–2002. 952с.
14. Жураковська І.В. Професійна етика бухгалтера та аудитора: електронний посібник – Луцьк, 2013. Бібліотека електронних навчальних посібників Луцького НТУ. URL: <http://elib.lutsk-ntu.com.ua/books/fof/oa/2013/13-01/>
15. Жураковська І.В. Професійна етика бухгалтера і аудитора. Конспект лекцій для студентів спеціальності «Облік і аудит» денної і заочної форм навчання. Луцьк: ЛНТУ, 2012. 113 с
16. Кіндрацька Л.М. Нова ідеологія формування бухгалтерської професії в Україні. Школа професійного бухгалтера. 2012. № 11(106). С. 12-14.
17. Кодекс етики професійних бухгалтерів URL: <http://www.iaf.kiev.ua/images/stories/library/standarts/kodeks-etiki.pdf>
18. Левицька С.О. Професійний рівень бухгалтера: критерії оцінки, вимоги до підготовки, система підвищення кваліфікації. Наукові записки. Серія «Економіка». 2010. Випуск 13. С.230-235.

19. Метелиця В.М. Регулювання та забезпечення розвитку професії бухгалтера: ієрархія міжнародних інституцій. Облік і фінанси. 2013. № 19. С. 5-11.

20. Петрик О.А. Проблеми підготовки та підвищення кваліфікації бухгалтерів і аудиторів в Україні. Школа професійного бухгалтера. 2013. № 10(94). С. 38-39.

21. Податковий кодекс України : закон України від **18.11.2011** № 996-XIV (в редакції від 20.11.2016 р.). База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/>

22. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: закон України від 16.07.1999 № 996-XIV (в редакції від 25.06.2016 р.). База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/>

23. Скакун Л.С. Механізми дотримання вимог професійної етики бухгалтерів в ісламських країнах: можливості застосування в українській практиці. URL: http://www.rusnauka.com/12.APSN_2007/Economics/20488.doc.htm

24. Сторожук Т.М. Теоретико-методологічні аспекти формування облікової політики підприємств: монографія. відп. ред. Н.І. Грицюк. Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2011. 460 с.

25. Сторожук Т.М. Процес формування професійного судження бухгалтера. Облік і фінанси. 2013. № 4 (62). С. 75-78.

26. Ткаченко Н.М. Оновлена фінансова звітність в Україні: навч.-практич. посіб. Київ: Алерта, 2015. 66 с.

27. Чижевська Л.В. Бухгалтерський облік як професійна діяльність : теорія, організація, прогноз розвитку : наукова доповідь за дисертацією на здобуття наукового ступеня докт. економ. наук : 08.00.09. Житомир, 2007. 80 с.

28. Юхименко-Назарук І.А. Особливості застосування професійного судження бухгалтера в умовах формування облікової політики підприємства: інституційний аспект. Проблеми теорії, методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2014. № 2 (29). С. 195-205.

4.2. Додаткова

1. Баштановский В.И., Согомонов Ю.В. Этика профессии: миссия, кодекс, поступок. Монография. Тюмень: НИИ прикладной этики ТюмГНГУ, 2013. 378 с.

2. Білик Р. Р. Незалежність в аудиторській професії: історія і сучасність. Аудитор України. 2010. № 5 (57). С. 16–20.

3. Облікова політика підприємства: навчальний посібник / Сердюк В. М. та ін. Донецьк: Донецький національний університет, 2013. 308 с.

4. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність: підручник. 5-те вид, доп., перероб. Київ: Алерта, 2011. 976 с.

4.3. Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Сайт Верховної Ради України: [//www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua)

2. Сайт Кабінету Міністрів України <http://www.kmu.gov.ua>

3. Сайт ЛІГА: Закон: <http://www.liga.net>

4. Сайт Міністерства Фінансів України: <http://www.minfin.gov.ua>

5. Офіційний сайт Міжнародної федерації бухгалтерів: www.ifac.org

6. Нормативні документи Аудиторської палати України / <http://www.apu.com.ua>.

7. Global Code of Ethics for Accounting Educators <http://www.iaaer.org/about/files/EthicsENG.pdf>.

4.4. Міжнародні видання

1. [Academic Journals & Conferences](#) of Lviv Polytechnic National University

2. Journal of Accounting Research

3. **Sustainable development of economy**. Білоцерківський національний аграрний університет, Університет економіки і підприємництва, Інститут економіки, технологій і підприємництва

4. Актуальні проблеми міжнародних відносин: зб. наук. пр. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин.

5. Журнал європейської економіки: наук. журн. Терноп. нац. екон. ун-т.

6. Збірник наукових праць "Фінанси, облік і аудит" / Київський національний економічний університет
7. Збірник наукових праць «*Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*». Національна академія статистики, обліку та аудиту.
8. Міжнародний збірник наукових праць «Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу» / Житомирський державний технологічний університет.
9. Міжнародний науковий економічний журнал «Бізнес Інформ»
10. Науково-теоретичний журнал «Наука й економіка». ПВНЗ «Хмельницький економічний університет»
11. Фаховий економічний журнал «Актуальні проблеми економіки»